

16 Δεκεμβρίου 2022

1821: Οι Τούρκοι καταλαμβάνουν το Άγιο Όρος

Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός / Ιστορία, Αρχαιολογία, Παλαιογραφία, Στρατιωτικά & Εθνικά θέματα

15 Δεκεμβρίου 1821, οι Τούρκοι καταλαμβάνουν το Άγιο Όρος, όπου θα παραμείνουν για τα επόμενα εννιά χρόνια.

Η εισβολή αυτή υπήρξε ως συνέπεια της υποστήριξης των μοναχών και της συμμετοχής τους στην απελευθερωτική κίνηση υπό τον αρχιστράτηγο Εμμανουήλ Παπά ο οποίος είχε ανακηρυχθεί αρχηγός του αγώνα στη Μακεδονία από τη συνέλευση των προκαθημένων του Αγίου Όρους.

Η Μονή Εσφιγμένου, με ηγούμενο τον Ευθύμιο, ο οποίος ήταν μέλος της Φιλικής Εταιρίας και στενός συνεργάτης του Εμμανουήλ Παπά, πρωτοστατεί στην επανάσταση στο Άγιο Όρος και στην ευρύτερη περιοχή της Χαλκιδικής. Ο Παπάς προετοίμαζε την επανάσταση στο Άγιο Όρος και την Χαλκιδική από το 1817 σε συνεργασία με τον Φιλικό Νικηφόρο Ιβηρίτη. Η Επανάσταση κηρύχθηκε επίσημα στο Άγιο Όρος στις 23 Μαΐου του 1821 με πανηγυρική δοξολογία στο Πρωτάτο και μετά από σύναξη όλων των μοναχών στην Μονή Κουτλουμουσίου. Από όλη την Χαλκιδική συγκεντρώθηκαν 4.000 πολεμιστές και ο Εμμανουήλ Παπάς κατέστη αρχηγός του ενός εκ των δύο σωμάτων (το δεύτερο σώμα είχε αρχηγό των Σταύρο Χάψα με πολεμιστές από όλη την Χαλκιδική) με έδρα των Άθω, και δυναμικό 1000 μοναχούς και Μαντεμοχωρίτες.

Παρότι η επανάσταση έληξε άδοξα στις 30 Οκτωβρίου του 1821 από τον πασά Αβδούδ Αβούδ, καταστρέφοντας τα χωριά της Κασσάνδρας και καταλαμβάνοντας την υπόλοιπη Χαλκιδική και το Άγιο Όρος, η επί έξι μήνες αντίσταση, είχε ως αποτέλεσμα την ανακοπή της προέλασης των τουρκικών στρατευμάτων προς τη νότια Ελλάδα, παρέχοντας ικανό και πολύτιμο χρόνο στους εκεί Έλληνες να

οργανώσουν καλύτερα τον επαναστατικό αγώνα της απελευθέρωσης.

Οι μονές παραχωρούσαν κανόνια στους επαναστάτες και μεταφέραν πυρίτιδα από το Άγιο Όρος στις επανα-στατημένες περιοχές. Όμως η επαναστατική αυτή κίνηση απέτυχε με αποτέλεσμα οι Τούρκοι να εγκατασταθούν στο Άγιο Όρος για σχεδόν μία δεκαετία, να διπλασιάσουν τους φόρους στα μοναστήρια, να τρέφονται από αυτά και να προχωρήσουν σε κάθε μορφής βαρβαρότητες τόσο εις βάρος των μοναχών αλλά και εις βάρος των θησαυρών του Αγίου Όρους εξαναγκάζοντας στη φυγάδευση πολλών εκ των κειμήλιων στα νησιά όπως τα «Δώρα των Μάγων» της Μονής Αγίου Παύλου, την «Χρυσή λεμονιά» όπως αποκαλούν στο Άγιο Όρος την επτάφωτη λυχνία με 30 επιχρυσωμένα λεμόνια – δώρο των κατοίκων της Μόσχας στη Μονή Ιβήρων -, το «Τίμιο Ξύλο» της Ξηροποτάμου μαζί με δεκάδες άλλα κειμήλια και ιερά σκεύη που απομακρύνθηκαν από την Αθωνική Πολιτεία στα χρόνια της Επανάστασης, είτε για να συνδράμουν στον αγώνα της ελληνικής ανεξαρτησίας είτε για να γλιτώσουν από τις λεηλασίες του οθωμανικού στρατού.

Επίσης, φυγαδεύτηκαν τα κειμήλια της Ιεράς Μονής Γρηγορίου στην Ύδρα και το αρχείο της Ιεράς Κοινότητας στο Κοτρωνάκι, το Λαυριώτικο μετόχι του Προδρόμου στην Σκόπελο χωρίς κάποια εξ αυτών να επιστρέψουν ποτέ, είτε γιατί χάθηκαν είτε γιατί πουλήθηκαν με σκοπό την αγορά πολεμοφοδίων και γενικά όπως προαναφέρθηκε για την ενίσχυση του απελευθερωτικού αγώνα.

Στη συνέχεια αποχώρησαν για είκοσι τρία χρόνια και έως την περίοδο του Μακεδονικού αγώνα, το σημαντικότερο γεγονός ήταν η επανάσταση το 1853 υπό τον Τσάμη Καρατάσιο με τον οποίο συντάχθηκαν 200 μοναχοί. Ο στρατός του Καρατάσιου ηττήθηκε ολοσχερώς στην περιοχή της Ιερισσού λόγω εξάντλησης των πολεμοφοδίων.

Εξειδικεύοντας περισσότερο τα παραπάνω μπορούμε να εστιάσουμε στην προσφορά των αγιορείτικων μονών και μετοχίων σε αυτήν τη δύσκολη περίοδο του απελευθερωτικού αγώνα του έθνους, καθώς οι περιοχές της Βορείου Ελλάδος παρέμειναν για 90 σχεδόν χρόνια ακόμη υπό τουρκικό ζυγό με τον αγώνα να συνεχίζεται με αμείωτη ένταση.

Όλα τα Μοναστήρια του Αγίου Όρους προσέφεραν τις υπηρεσίες τους τόσο σε ανθρώπινο δυναμικό όσο και σε υλικά αγαθά. Στα περιορισμένα πλαίσια όμως της παρούσας εργασίας θα παρακολουθήσουμε κάποιες από τις δραστηριότητες και συνεισφορές στον Απελευθερωτικό Αγώνα των Μονών Ιβήρων, Διονυσίου, Δοχειαρίου, Γρηγορίου και Εσφιγμένου οι οποίες επέδειξαν τον μεγαλύτερο ζήλο, όπως και οι μοναχοί οι διαβιούντες στα Κελιά των Μονών Ιβήρων, Παντοκράτορος, Βατοπαιδίου, Κουτλουμουσίου και Μεγίστης Λαύρας.

Πιο συγκεκριμένα τα Κελιά της Μονής Ιβήρων φιλοξενούσαν πολλές φορές οπλαρχηγούς και απλούς αγωνιστές, με εξέχουσα μορφή τον Ιερισσιώτη οπλαρχηγό και διωκόμενο από τους Βούλγαρους καπετάν Γιώργη Γιαγλή, ο οποίος στο τέλος της ζωής του εκάρη μοναχός στη Μονή Ιβήρων, ενώ συμμετείχε και στη μεταφορά οπλισμού και πολεμοφοδίων κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα και των Βαλκανικών πολέμων. Επίσης, όσον αφορά την Ι.Μ. Ιβήρων θα πρέπει να αναφέρουμε το γεγονός της αποζημίωσης των 60.000 δραχμών που έλαβε από την Κυβέρνηση του Ι. Καποδίστρια για τη δωρεά αργυρών αντικειμένων για την ενίσχυση του Αγώνα, ποσό το οποίο δώρισε και πάλι για την αγορά της ναυαρχίδας του Ελληνικού Ναυτικού.

Σχετικά με τη Μονή Διονυσίου, μοναχοί της συμμετείχαν στην Επανάσταση και φυλακίστηκαν στον Λευκό Πύργο όπου και απεβίωσαν από τις κακουχίες, ενώ όσον αφορά τη Μονή Δοχειαρίου, εκτός του γεγονότος ότι πολλοί μοναχοί της συμμετείχαν στον ελληνοτουρκικό πόλεμο του 1897, το μετόχι της αποτελούσε το πλέον ασφαλές ορμητήριο των αντάρτικων Σωμάτων που δρούσαν στην περιοχή, καθώς φιλοξενούνταν οι οπλαρχηγοί και εφορούσαν στη συνέχεια στην Ανατολική Μακεδονία και στις περιοχές της Χαλκιδικής.

Εκτός από την προσφορά της Μονής στα πολεμικά γεγονότα, ανεκτίμητη ήταν η κοινωνική της προσφορά. Ενδεικτικά, ενίσχυε σχολεία, ναούς, άλλες Μονές του Αγίου Όρους, το Οικουμενικό Πατριαρχείο, τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης, τους παθόντες από τις θηριωδίες των Βουλγάρων, τους παθόντες και τραυματίες στον Βαλκανοτουρκικό και Ελληνοβουλγαρικό πόλεμο, τους φυλακισμένους Θεσσαλονίκης, τον Ερυθρό Σταυρό, πάσχοντες μοναχούς και ιερείς κ.α.

Όσον αφορά την Ιερά Μονή Γρηγορίου, είχε σημαντικές απώλειες σε ανθρώπινο δυναμικό στην κήρυξη της Επανάστασης του 1821, καθώς πολλοί μοναχοί της κατατάχθηκαν στον επαναστατικό στρατό ενώ από υλικής άποψης υπέστη σχεδόν ολική καταστροφή από την κατασκήνωση των Τούρκων επί μία δεκαετία στη Μονή, με τους εναπομείναντες μοναχούς να υπόκεινται σε σκληρά βασανιστήρια. Αργότερα, κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού Αγώνα, ο τότε ηγούμενος Ιάκωβος

έθεσε όλες τις υπηρεσίες της Μονής στη διάθεση του Αγώνα, κατέβαλε 500.300 τούρκικες λίρες στη Διεύθυνση Εθνικού Αγώνα με έδρα τη Θεσσαλονίκη, και τα μετόχια της Μονής διαδραμάτισαν πρωταγωνιστικό ρόλο καθώς μετατράπηκαν σε χώρους φιλοξενίας, περίθαλψης και καταφυγής των Μακεδονομάχων.

Τα προαναφερθέντα μετόχια της Μονής Γρηγορίου και η δράση τους είχαν ως εξής:

α) Μετόχι Παρθενών ή Γρηγοριατικόν στη σημερινή περιοχή του Νέου Μαρμαρά Σιθωνίας το οποίο αποτελεί το αρχαιότερο κτίσμα της Μονής από το 1429. Το μετόχι Παρθενών βοηθούμενο και από την ύπαρξη του λιμένα Μπαλαμπάνι (τούρκικη ονομασία του λιμανιού του Νέου Μαρμαρά) αποτέλεσε κέντρο ανεφοδιασμού των ελληνικών δυνάμεων στον Μακεδονικό Αγώνα, ενώ [...είχε καταστεί Νοσοκομείον δια τους τραυματίας, αναπαυτήριον δια τους αποκαμόντας, καταφύγιον και κρύπτη των διωκόμενων και εν ενί λόγω κέντρον και ορμητήριον των Οπλαρχηγών και οπλιτών των δρόντων εν Χαλκιδική και από ταύτης εξορμώντων προς την Ανατολικήν Μακεδονίαν...],

β) το μετόχι του Παλιουρίου Χαλκιδικής, στο οποίο η Κυβέρνηση της Ελλάδας έστελνε συχνά κοντά στις ακτές του πλοία με πολεμοφόδια με τους μοναχούς να τα κρύβουν με κίνδυνο της ζωής τους μέσα στο δάσος ή στην άμμο ώστε να ανεφοδιαστούν τα αντάρτικα Σώματα της Ανατολικής Μακεδονίας και της Χαλκιδικής και

γ) το μετόχι Βούλτιστα στην περιοχή της Πιερίας το οποίο λειτουργούσε ως διαμετακομιστικός σταθμός μεταφοράς όπλων, ρούχων και τροφίμων που προορίζονταν για τα αντάρτικα Σώματα της Μακεδονίας και [...μετ' αυτοθυσίας συνειργάσθημετά των Ελλήνων ανταρτώνφιλοξενούν, προφυλάσσουν, αποκρύπτουν, τροφοδοτούν και παντοιοτρόπος διευκολύνουν το έργο αυτών...].

Ιδιαίτερα σημαντική στον Απελευθερωτικό Αγώνα χαρακτηρίζεται και η προσφορά της Ιεράς Μονής Εσφιγμένου, η οποία φρόντιζε για τη νοσηλεία στο νοσοκομείο της των ασθενών και των τραυματιών των ελληνικών Μακεδονικών Σωμάτων και οι μοναχοί της μετέφεραν πολλούς καταδιωκόμενους Μακεδονομάχους μέσω του πλοιαρίου της Μονής στη Σκόπελο και τη Σκιάθο, ενώ τα μετόχια της στη Χαλκιδική, αποτέλεσαν ορμητήρια των δρώντων Σωμάτων στη Μακεδονία.

Επιπλέον και σε συνάφεια με τα παρακάτω, η Μονή Εσφιγμένου αντιστάθηκε στην προσπάθεια εκρωσισμού της Μονής, καθώς τα χρέη της ήταν υπέρογκα, γεγονός που θέλησαν να εκμεταλλευτούν Ρώσοι μοναχοί οι οποίοι πρότειναν την εξόφληση των δανείων της Μονής με κτηματικά ανταλλάγματα προς αυτούς, ζητώντας να αγοράσουν λωρίδα γης που άνηκε στη μονή και εκτείνονταν από το Άγιο Όρος έως

τη Χαλκιδική με τον κίνδυνο να δημιουργηθούν πολλά εθνικά προβλήματα.

Το τελευταίο συμβάν συνδέεται και με το γεγονός ότι στη δύσκολη αυτή περίοδο, που καταβάλλονταν η προσπάθεια της απελευθέρωσης, το Άγιο Όρος είχε να αντιμετωπίσει, συν τοις άλλοις, και το πρόβλημα του εθνοφυλετισμού, καθώς πλήθος ξένων μοναχών συνέρρεαν προς άσκηση, αδιακρίτως εθνότητας (Ρώσοι, Βούλγαροι, Σέρβοι, Ίβηρες, Ρουμάνοι, Αλβανοί κ.α.).

Οι μοναχοί αυτοί προχωρούσαν σε καταλήψεις μοναστηριών, πολλές φορές υποκινούμενοι από τις χώρες προέλευσής τους, στα πλαίσια της εθνικής αφύπνισης που εφάρμοζε το κάθε αναδυόμενο κράτος μετά την απελευθέρωση από τον Οθωμανικό ζυγό. Η επεκτατική αυτή προσπάθεια συχνά ενισχύονταν και από οικονομική ενίσχυση προς επίτευξη του σκοπού της κυριαρχίας στο Άγιο Όρος, και ιδιαιτέρως από τη Ρωσία η οποία έβλεπε το Άγιο Όρος σαν ένα πεδίο με το οποίο, δια μέσου της κοινής θρησκεία των χωρών των Βαλκανίων, θα μπορούσε να ασκήσει την επιρροή της και να επιτύχει την πολυπόθητη για αυτήν κάθοδό της στο Αιγαίο. Αποτέλεσμα αυτού ήταν στο Άγιο Όρος να βρίσκονται περίπου 5.000 Ρώσοι μοναχοί έναντι περίπου 4.000 Ελλήνων.

Η μαζική αυτή εισροή Ρώσων ανακόπηκε από τα γεγονότα που έλαβαν χώρα στη Μονή Παντελεήμονος (την οποία οι Ρώσοι έβλεπαν ως ορμητήριο προς τις «θερμές θάλασσες») το 1913 με τους «ονοματολάτρες» αλλά και αυτά που διαδραματίστηκαν στη Ρωσία με την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917.

Τον ρόλο του Δούρειου Ίππου του Ρωσικού Πανσλαβισμού ανέλαβε να διαδραματίσει η Βουλγαρία. Από το 1894 και μετά επεδίωκε με κάθε τρόπο τον εξαναγκασμό των Πατριαρχικών Κοινοτήτων, δηλαδή των ελληνικών περιοχών της Βορείου Ελλάδος (αλλά και μιας μικρής μερίδας, καθώς η συντριπτική πλειοψηφία στήριξε με όλες τις δυνάμεις τον Μακεδονικό αγώνα, «Εξαρχικών» μοναχών του Αγίου Όρους) που υπάγονταν στο Οικουμενικό Πατριαρχείο, να προσχωρήσουν στη Βουλγαρική Εκκλησία (Εξαρχία) χρησιμοποιώντας προπαγάνδα, άφθονο χρήμα και ένοπλη βία δια των Κομιτατζήδων.

Παρόλα αυτά, τελικά το Άγιο Όρος κατόρθωσε να διαδραματίσει ενωτικό ρόλο, συντελώντας στη διάδοση και την εμπέδωση της ορθόδοξης πίστης στους βαλκανικούς λαούς και στην ανάπτυξη γνησίας ορθόδοξης ευσέβειας και πνευματικότητας, καθώς Αγιορείτες ήταν πολλοί από τους Πατριάρχες και Επισκόπους, που ποίμαναν τους ορθόδοξους βαλκανικούς λαούς και οργάνωσαν τις τοπικές τους Εκκλησίες.

Η απελευθέρωση του Αγίου Όρους θα έρθει στις 2 Νοεμβρίου του 1912 όταν το

Ελληνικό Ναυτικό, με επικεφαλής το θωρηκτό Αβέρωφ υπό του ναυάρχου Παύλου Κουντουριώτη, θα εμφανιστεί στο λιμάνι της Δάφνης και θα υψώσει μέσα σε πανηγυρικό κλίμα την ελληνική σημαία.

Ακολούθησε μια δεκαετία με νομική αβεβαιότητα καθώς μια σειρά από συνθήκες που επακολούθησαν (Συνθήκη του Λονδίνου - 1913, Συνθήκη του Βουκουρεστίου - 1913, Συνθήκη των Αθηνών - 1913, Συνθήκη του Νειγύ - 1919) δεν μπόρεσαν να ξεκαθαρίσουν το καθεστώς του Αγίου Όρους.

Οι Ρώσοι επιθυμούσαν, και επέβαλλαν ενίοτε, (Λονδίνο 1913) τις διαθέσεις τους ώστε το Άγιο Όρος να καταστεί είτε αυτόνομη και ανεξάρτητη πολιτεία, είτε να καταστεί τόπος συγκυριαρχίας μεταξύ Ελλάδας και Ρωσίας.

Με τη συνθήκη των Σεβρών (1920) αναγνωρίστηκε αρχικά η κυριαρχία της Ελλάδος με την υποχρέωση να αναγνωρίσει και να διατηρήσει τα προνόμια των μη ελληνικών μοναστικών κοινοτήτων στο Άγιο Όρος, για να φτάσουμε στη Συνθήκη της Λωζάνης το 1923 όπου πλέον έχουμε την αναγνώριση της πλήρους κυριαρχίας της Ελλάδος επί του Όρους με προνομιακό καθεστώς, γεγονός που θα αποτυπωθεί και στο Σύνταγμα του 1926 (άρθρ. 106-109) αλλά και στα μετέπειτα Συντάγματα.

Το προνομιακό αυτό καθεστώς έχει να κάνει με το ότι το Άγιο Όρος καθίσταται αυτοδιοίκητο τμήμα της ελληνικής επικράτειας, με δικό του Καταστατικό Χάρτη, τον Καταστατικό Χάρτη του Αγίου Όρους, ο οποίος αποτυπώθηκε το 1924 και σύμφωνα με αυτόν το Άγιο Όρος τελεί υπό την πνευματική δικαιοδοσία του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διοικούμενο από τις 20 κυριαρχικές μονές με την εποπτεία των αρχών του ελληνικού κράτους, στο οποίο ανήκει η ευθύνη της εποπτείας και της διαφύλαξης της δημόσιας τάξης και ασφάλειας δια του Διοικητή ο οποίος διορίζεται από την Ελληνική κυβέρνηση και ανήκει στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εξωτερικών.

Πηγή: iellada.gr